

BAİBATIR ERCAN OĞLU'NUN ŞİİRLERİNİN TEMATİK VE İDEOLOJİK ÖZELLİKLERİ

Bashirov Nurbol Kaskirbay oğlu,

L.N.Gumilyov Avrasya Millî universitesi filoloji fakültesi doktora öğrencisi

nurbolbashirov@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4746-502X>

Özet. Bu makale, Kazak dilinin ustası ve yazılı edebiyatın bir temsilcisi olan Baibatır Ercanoğlu'nun şiirlerinin tematik ve ideolojik özelliklerini konu edinmiştir. Şairin ifade ve düşünce saflığı, temizliği konusundaki görüşleri kendi şiirlerinden yola çıkarak incelenmiş ve somut sonuçlara da ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda anlamsal ve ifade tarzı bakımından şairin şiirlerin bütünlük ve uyum içinde olduğu görülmektedir. Baibatır Ercanoğlu'nun şiirleri, Kazak edebiyatında yer alan manzum eserlerin tür ve sanatsal yönleriyle karşılaştırılarak analiz edilmiştir.

Anahtar kelimeler. Tür, şiir, manzum, yaratıcılık laboratuvarı.

BOYBOTIR ERJON O'G'LI SHE'RLARINING MAVZUI VA MAFKURAVIY XUSUSIYATLARI

Bashirov Nurbol Kaskirbayo'g'li,

L.N.Gumilyov nomidagi Yevrosiyo milliy universiteti filologiya fakulteti doktoranti

Annotatsiya. Ushbu maqola qozoq tili ustasi, yozma adabiyot namoyandasi Baybatir Ercanog'lu she'rlarining tematik va g'oyaviy xususiyatlari haqida. Shoirning so'z va tafakkur sofligi, sofligi haqidagi qarashlari ham o'z she'rlari asosida o'rganilib, aniq natijalarga erishildi. Tadqiqotlar natijasida shoir she'rlarida ma'no va ifoda uslubi jihatidan yaxlitlik, uyg'unlik borligi ko'rinadi. Baybatir Ercanog'lu she'rlari qozoq adabiyotidagi she'riy asarlarning janr va badiiy jihatlari bilan qiyoslab tahlil qilindi.

Kalit so'zlar. Janr, she'riyat, nazm, ijod laboratoriyasi.

ТЕМА И ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СТИХОТВОРЕНИЙ БОЙБОТИРА ЭРЖОН УГЛИ

Нурбол Баширов Каскирбаевич,

Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева

докторант филологического факультета

Аннотация. Эта статья посвящена тематическим и идейным особенностям стихов Байбатыра Эрканогу, мастера казахского языка и представителя письменной литературы. Взгляды поэта на чистоту и непорочность слова и мысли также были изучены на основе его стихов, и были достигнуты конкретные результаты. В результате исследования видно, что в стихах поэта есть целостность и гармония с точки зрения смысла и стиля выражения. Стихи Байбатыра Эрканогу были проанализированы в

сравнении с жанровыми и художественными аспектами поэтических произведений казахской литературы.

Ключевые слова. Лаборатория жанра, поэзии, стихосложения, творчества.

THE TOPIC OF BOYBOTIR ERJON OG'LI'S POEMS AND IDEOLOGICAL FEATURES

Nurbol Bashirov Kaskirbayuly,

L.N. Gumilyov Eurasian National university doctoral student of the faculty

Abstract. *This article is about thematic and ideological features of poems of Baibatır Ercanoğlu, a master of Kazakh language and a representative of written literature. The poet's views on purity and cleanliness of expression and thought were examined based on his own poems and concrete results were also reached. As a result of the research, it is seen that the poet's poems are in integrity and harmony in terms of semantics and style of expression. Baibatır Ercanoğlu's poems were analyzed by comparing them with the genre and artistic aspects of poetic works in Kazakh literature.*

Keywords. *Genre, poetry, verse, creativity laboratory.*

Kazak şiiri her zaman tematik-ideolojik, sanatsal yapı bakımından gelişim ve değişim içerisinde bulunmuştur. Bu, yeni şiirsel biçimlerin keşfedilmesi, imge ve zarafet, yazar kullanımlarının çeşitli hale gelmesi, şair ve içindeki "ben"i ile birlikte toplumdaki psikolojik çelişkilerin tanımını yansıtmalarıyla ortaya çıkar. Mirzhakyp Dulatov, Ahmet Baitursynov, Alikhan Bokeikhanov ve Baibatır Ercanoğlu gibi bilim ve sanat insanlarının, halkın sosyal ve ruhsal bilinçlerinin gelişmesini teşvik eden Alaş temsilcilerinin çalışmalarıyla bu dediklerimiz XX. yüzyıl'daki Kazak edebiyatında ve tarihinde bir kere daha kanıtlandığını görmekteyiz.

Kazak edebiyatı eserleri, zamanla birlikte edebi eleştirinin bilimsel bir nesnesi haline gelmiştir ve ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu çalışmamızda şair Baibatır Ercanoğlu'nun eserleri çeşitli yönleriye birlikte incelenmektedir.

XIX yüzyılın ilk çeyreği, Kazak şairleri için manevi düşünceler ve somut çözümlerle dolu yaratıcılığın bir dönüm noktasıydı. Hem vatanseverliğiyle hem de siyasi figür sayılmasıyla bilinen şair Baibatır Ercanoğlu'nun sanatsal dünyası, Kazak bozkırları için yeni bir nefes sayılmaktadır.

Şiir, Tanrı'nın büyük bir armağanıdır. Her şairin amacı, kendi sanatıyla bir ulusun göğüne yükselmek olmuştur. Örneğin, kendi milletinin geleceğini düşünmek, kendi halkına sahip çıkmak, sadece bir şiir yazmak amacından dolayı doğmamaktadır, tam tersine tüm yaratıcılığınla millete tapmak ve halkının tüm niteliklerini özümsemektir. Her şair, kendi halkının (bazen de tüm İnsanlık soyunun) özgürlüğünü ve bağımsızlığını arzu eder, bunu şiirlerine, sanatsal dünyasına da yansıtmaktadır. Baibatır Ercanoğlu, bu "yüce özgürlük" kavramını kendi şiirlerine yatsıtan şairlerden biridir.

Kazak yazılı edebiyatının bir temsilcisi, şair Baibatır Ercanoğlu, 1895 yılında Kuzey Kazakistan bölgesinin Zhambyl ilçesinde doğmuştur. Devletin çeşitli kademelerinde hizmet vermiş ve halkın iyiliği için hayatını adamıştır. Şiir yazmaya, şairliğe çocukluğundan meilli olan şair, her zaman dürüstlük ve adalet hakkında yazmıştır.

Şiirin yanı sıra, Baibatır Ercanoğlu'nun çeşitli destanlarıyla oyunları da bulunmaktadır. "Tur Kazak" (Ayağa kalk Kazak), "Oyan, Kazak" (Uyan Kazak), "Oyanuw" (Uyanmak), "Jatpa, Kazak" (Yatma Kazak) başlığı altındaki şiirleri, tüm milletin özgürlüğünü arzulayan eserlerindendir ve bu eserler Kazak Edebiyatının, Kazak Şiirinin ruhunu yüceltmıştır.

Sanatsal kişilik, lirik kahramanın ruhuna yansıyan ve onunla birleşen manevi bir varlıktır. Bütün bunlar, şair Baibatır Ercanoğlu'nun özellikleri eserlerine has olan özelliklerdendir.

Şiir, insan ruhunun sırlarından ve hisselerinden doğar. Aristoteles, "Diğer tüm sanatlar insan eliyle yapılıyor, şiir ise Tanrı'nın kuvvetinden yaratılmıştır" der [1, 18].

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde Kazak halkının şiir sanatını dili zengin, derin düşünceli, duyarlı, imge bakımından geniş, dinamik, özgür ruhlu şiirleri ve destanlarıyla renklendiren Baibatır Ercanoğlu'nun eserlerinde kuşakların geleceğini, zaman etkisini ön planda tutan fikirler, bozkır ve bozkırın şairinin simgesiyle ifade edilir.

Yirminci yüzyılın 30'lu yıllarında Kazakistan'lı lirik şairlerin ayırt edici bir özelliği, hepsine ortak bir konunun Kazak kızlarının kaderi, geleceği ve nesillerle millete dair yapması gereken görevleri üzerine olmasıdır. Örneğin, şairin "Bir Kazak Kızı" şiirinde:

*İş işten geçtikten sonra çare bulamazsın,
Sonunda, kötü bir adama eş oldum.
bu yüzden üzüleceğim çok şey var ki
birşey demeye de geç oldu.
Büyükbabamız bir kula eş etti verdi.
Yüzüme de hasretle mutsuzluk geldi.
Gençliğim de harcandı öylece,
Hayat yemek yerine soframa zehir serdi [2, 17].*

Bu şiir mısraları Kazak kızlarının o dönemki acı ve üzüntülerini göstermektedir. Şair, tematik özellikler açısından yirminci yüzyılın Kazak kızlarının imajını anlatır. M.Dulatov, B.Mailin gibi yazarlarla şairlerin de eserlerinin konu edindiği Kazak kızlarının masum imajını, psikolojisini ve ruhsal hassasiyetlerini çeşitli yönleriyle ortaya koymaktadır. Buradaki ana fikir, Kazak kızlarının okuma yazma bilmemesi, çağdan habersiz bozkır insanların durumudur. Böylesine acı bir gerçeği, Sahra'nın uçsuz bucaksızlığına sevinen, sığır otlatan, kendilerine güzel bir kışlık, güzel bir yazlık bakmakla uğraşan bir millet tarafından kabul edilmesi o dönem için gerçekten çok zordu. Kazak kızlarının zengin adamın çocuklarıyla zorla evlendirilmeleri, bu konudaki kızın akıbeti ile ilgili bir endişe olmadığı anlamına gelmektedir. Bir ulusun kaderinin bir kızın kaderiyle ölçüldüğü doğrudur. Bunun nedeni, halkımızın sadece kadınların kaderini değil, aynı zamanda buna ek olarak Kazak ailesinin geleneksel değerlerini de ön planda tutmasından kaynaklıdır.

Şair Baibatır Ercanoğlu, bir kadının kaderi üzerinden Kazak milletin geleceğinin geriye gitmesini anlatmaktadır. Özellikle şiir içinde yer alan, "bir kula verdi", "acı ve üzüntülerim", cümleleri, bir kadının veya bir kız çocuğunun sadece kendisinden değil, tüm milletin kaderinden sorumlu tutulduğunu belirtmektedir.

Araştırmacı M. Bazarbayev şöyle: "Şiir, edebiyatın kadim bir dalıdır, yıllar geçse de gençleşen bir yaşam alanıdır" [3, 53] der. Aslında şiir sanatı, toplumun yaratıcılık dünyasını sanatsal olarak uyumlu hale getiren gerçek, doğal bir olgudur.

Ayrıca şair Baibatır Ercanoğlu'nun Kazak edebiyatındaki en etkin eseri, "Tur, Kazak" (Ayağa kalk Kazak) adlı eserler koleksiyonunda yer alan "Käriler" (Yaşlılar) şiiridir. Şair, şiirinde insanlara nasihat eder, şükretmenin ve dua etmenin anlam ve amacını şöyle açıklar:

*Peygamberin yaşına geldikten sonra,
Tövbe edin ve şüküretmeyi öğrenin.
Oruç tutun ve namaz kılın ey yaşlı insanlar,
Önümüzde sekiz cenneti görelim.*

*Dilden zikini, elden tespihini bırakmadan,
Korkmayı ve ağlamayı bilen insanlar var.
Onların ne dediklerini anlayın,
Dini bekleyin sakın geç kalmayın [2, 18].*

Şiirin konusu, büyüklerin niyetlerini düzeltmek, ahlak kanalını saptırmaktır. Şaire göre insan, ihtiyarlık çağına ulaştığında idrak ve ilmi genişlemeli, tövbe ve imana yönelmelidir. Toplumun tüm iniş çıkışlarının ortasında, yaşlı adamlar genç kızlarla evlenir ve hayatın anlamını cinsel olgudan aramaya başlarlar. Böyle bir hale gelen toplumun ana konusu, kötülüğü eleştirmek ve onları iyilikle tövbeye davet etmektir. Şair, tövbesi duası azalan insanları birkaç gruba ayırır ve karşılaştırır:

*Bir ihtiyar var, yaşlanınca akıl hazinesi olmayı bilmeyen,
Elinde sahip çıktığı az çok malı mülkü olan.
Gönül gözü olmayan o gariban,
Ölmeyeceğini düşünür hiçbir zaman.*

*Bir ihtiyar var, yaşlanınca akıl hazinesi olmasını bilen,
Tanrı'ya dilek tutup ümid eden.
"Ya Tanrım kendin koru tekken mezarda" diye
Dua edip yakınan.*

*Beyan edersem tükenmez bitmez bir mevzu,
Bazı ihtiyarlar yemek borusu gibi.
Önüme yemek gelirse yer yutar,
Düşünmez halkın nasibi de vardır diye [2, 18].*

Şair, bu mısralar aracılığıyla Kazak ihtiyarlarını iki gruba ayırır. Biri gece gündüz Allah'a dua eder ve dilek tutar, diğeri ise zenginliğiyle övünerek hayatın ve ruhun zevklerinin zenginlik ve mal olduğuna inanır. Hayata şükretmez ve üstelik ölümden korkmaz olanlardır.

"Şiir, kalbin sözüdür. Bir şairin kalbinden çıkan saf sözler, en az bin kalpte güzel hisslerin başkaldırmasına neden olmaktadır. Şiirin fonksiyonu da, sadece insanlığın bakış açısını belirtmekle kalmayıp aynı zamanda onu yüce insanlık düzeyine yükseltmesidir. Böylece bir nasihat aracı olarak kullanılmasıdır. İnsan bilincinin zirvesi, şiir yoluyla milli duyguları uyandırır ve onların manevi gelişimi için özel bir çaba harcar" [4, 62]. Edebiyat eleştirmeni S. Ashimbayev'in bu görüşüne bakarsak, şiir dediğimiz, her zaman insanların yaşamını, doğasını, tarihini, hayallerini, manevi dünya görüşünü yansıtan bir sanat dalıdır.

Yüzyılların derinliklerinden doğan zengin tarihi değerlerin, çeşitli geleneklerin, farklı edebiyat akımlarının gelişimine yenilik getirmek, her yetenekli yazarın görevidir. Her şairin, her yazarın yüce yeteneklere sahip olamaması gibi, her yetenekli insanın konuşma sanatına önemli bir dokunuşta bulunamadığı da bir gerçektir.

"Gelenekler, bir nesilden diğetine sürekli olarak aktarılan tarihsel oluşturulmuş sosyal şartlar ve ilkelerden ibarettir. Her halükarda gelenek, ulusun gerçek karakterini ve vizyonunu yansıtır. Geleneklerin devamlılığı, sanatsal geleneğin özelliklerinin gelişiminde altyapı oluşturur. Bunun nedeni, kendilerinden önceki tüm nesillerin atalarımızın manevi mirasına önem vermesi, anlaması ve onları daha da geliştirmesidir. Ancak bu yolla bir millet bir toplum ileriye adım atabilecektir. Ancak bu yolla bir eylem bir gelişim söz konusu olabilecektir" [5, 28], - bilim adamı N. Kelimbetov kendi görüşünü bu şekilde açıklamaktadır.

Beceri, görgü, gelenek ve görenek kavramları da bu bu görüşe dahildir. Bunları birbirinden ayırmak ve ayrı ayrı incelemek imkansızdır. Gelenek asla yok edilmediği gibi sadece değiştirilir ya da yeni şekillere sahip olur. Geleneğin kaybolmaması, yaşamını asırlardır sürdürebilmesi, milletin öne sürülen figürlere veya o millete hizmet eden büyük insanlara bağlıdır.

Sanatçının ya da şairin yeteneğinin gücü, sözlerinden, düşüncelerinden, halkla ilişkileri ve bir ulusun bir parçası olarak kendi milletine olan sevgisinden farkedilebilir. Nasıl ki herkesin hayatta kendi yaşam tarzı varsa, her kalem sahibinin büyük bir yaratıcılık yolculuğuna çıkması doğaldır. Kimi zaman eğlence ve zorluk, acı ve zevk, kimi zaman da zafer ve kazanç dolu bu yolu takip etmek ve sürdürmek, zordur. Böyle insanların sanat alanındaki yaşam tecrübesi, dünya hakkındaki görüşünü kaçınılmaz olarak etkilediği de bir gerçektir. Dolayısıyla şairin eserleri konu bakımından geniş, muhtevası derin, anlamı açıktır.

Kaynakça:

1. Anastasiya Novih. Allatra: Poetika. – Ukrayna: Kiev, 2013. – 881 s.
2. Bazarbayev M. Kazak Şiiri: Sanatsal Arayışlar. – Almatı: Jazuşı, 1995. – 382 s.
3. Aşimbayev S. Eserler Külliyyatı: Portreler, Araştırmalar, Düşünceler. – Astana: Elorda, 2006. – 379 s.
4. Kelimbetov N. Sanatsal Geleneğin Devamlılığı. – Almatı: Ana Tili, 2000. – 256.